

Bu çalışma, 5–9 Eylül 2012 tarihleri arasında İzmir Karaburun’da düzenlenen

“**kapitalizmin kısılcacında doğa – toplum – teknoloji**” temalı

7. Karaburun Bilim Kongresi’nde sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Kongre sırasında bildiriye dinleyenlerin önceden okumuş olarak tartışmalara katılabilmesi için bu formatta web sitemizde yayımlanmıştır.

Atıfta bulunabilmek için yazar(lar)ın iznine başvurmanızı rica ederiz.

Karaburun Bilim Kongresi Düzenleme Kurulu

26.08.2012

Bilim ve Teknolojideki Gelişmelerin Doğaya Etkileri Üzerine Eleştirel Yaklaşımlara Çağdaş Sanattan Örnekler

Giriş

1960'lı yılların sonları sanatta değişim yıllarıdır ve Modern Sanat'tan Postmodern'e geçişin başladığı kabul edilir. Postmodernizme geçiş sayılan bu dönem aynı zamanda Çağdaş Sanat'ın başlangıcıdır. Çağdaş Sanat'la birlikte sanat akımlarında değişiklikler yaşanmıştır. Sanatçılar 1960'lardan itibaren çevresel ve toplumsal olaylarla daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. Kavramsal Sanat'ın gelişmesiyle birlikte yaşanan bu dönüşüm, sanatçıların yapıtlarına da yansımıştır. Sanatçılar, yeni mekan ve malzeme arayışlarıyla birlikte çalışmalarına doğayı da katmaya başlamışlardır. Arazi Sanatı'nın ortaya çıkışı, bu arayışların sonuçlarından biridir. Çevre Sanatı, Yeryüzü Sanatı ya da Toprak Sanatı olarak da anılan Arazi Sanatı'nın ortaya çıkışında aynı dönemlerde gelişen çevreci hareketlerin etkisi büyüktür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında endüstriyel gelişmenin olumsuz etkileri daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Gelişen çevre hareketleri verilen zararlara karşı tepkilidir ve kamuoyunun bilincini yükseltmeye çalışmaktadır. Arazi Sanatıyla uğraşan sanatçıların da ortak derdi kapitalist ilişkilerin belirleyiciliğinde yaşanan üretim ve tüketim süreçlerinin yarattığı olumsuzlukların ve doğa üzerindeki etkilerinin eleştirilerek, bu tepkinin eserlerinde ortaya konmasıdır. Arazi Sanatçıları kapitalist sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte endüstriyel ve teknolojik ilerlemenin olumsuz etkileri üzerine insanları düşündüren çalışmalar yapmayı amaçlamışlardır. Endüstrileşmenin kırsal bölgelere verdiği zarara ve ticarileşmeye karşı duran Arazi Sanatçıları, çevre sorunlarıyla birlikte insan ve çevresindeki doğayla arasındaki ilişkiyi konu almışlardır. Arazi Sanatçıları'nın çoğu, doğadan kopma tehlikesine karşı toplumun dikkatini çekmeyi hedeflemişlerdir. Bu kopuşun bir sebebi olan kentleşme de sanatçıların çalışmalarında eleştirdikleri ve problem olarak aldıkları bir konudur. (Antmen, 2010: 251-261)

Arazi Sanatı'nın Ortaya Çıkışındaki Etmenler

Amerika'da 1960'larda yaşanan sosyal değişimin de Arazi Sanatı'nın gelişmesine etkisi olmuştur. Bu dönemde ırk, cinsiyet gibi ayrımcılıklara karşı duran toplumsal hareketler çoğalmıştır. Eşitlik arayışı içinde olan halkın örgütlenişi ve sokağa çıkması sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Arazi Sanatçıları bu hareketlerden esinlenerek sanatta kapitalizmin simgesi sayılabilecek ve elitist bir tavra sahip olan müze ve galerilerin dışına çıkmak istemişlerdir. Bununla birlikte yeni mekan arayışına girmişlerdir. Arazi Sanatçıları'nın bu anti kapitalist tavırla birlikte kullandıkları yeni mekanlardan biri de doğadır ve doğayı bu süreçte sanatla bütünleşik şekilde kutsal denilebilecek bir düzeye yükseltmişlerdir. Sanatın metalaştırılmasına da karşı oldukları için, doğada yapılacak çalışmalar, ulaşılması zor olacak ve bu sayede satılamayacak hale gelecektir.

Arazi Sanatı başka konularda olduğu gibi diğer sanat akımlarıyla malzeme ve eylem olarak da benzerlikler taşımaktadır. Minimalizm, Arte Povera, Happening, Performans Sanatı ve Kavramsal Sanatla yakınlık kurduğu gibi Arazi Sanatı çalışmalarının içeriklerinde bu akımların izlerini de görebiliriz. Arazi Sanatı'nda yapım aşamasındaki süreç önem kazanmaktadır. Diğer sanatlardan farklı olarak Arazi Sanatı mekana özgü olarak gerçekleşir ve eserler buldukları çevreye göre anlaşırlar.

Arazi Sanatı'nın bir alt başlığı olarak Ekolojik Sanat'tan söz edilebilir. Ekolojik Sanat doğanın kendisini sadece bir mekan olarak kullanmak haricinde, görselliğini arka planda bırakarak, doğanın kendisini iyileştirmek için yapılmaktadır. Bir yandan doğanın gördüğü zarar, diğer bir yandan da

insanın doğayla olan ilişkisindeki kopuşa karşı bir tavır sergilenir. Sanatçılar kimi zaman geçmişten izlerle, doğanın saf halini yaşatmak ve canlandırmak isterler. Bu sayede insanlığın neyi kayb ettiklerini göstererek buna dikkat çeker ve farkındalık yaratmaya çalış ırlar. Bu çalışmaları yaparken sanatç ılar, nehir kirliliği, toksik atıklar, ormanların azalması, hayvan ve bitkilerin yok olması, hidroelektrik santralleri gibi doğadaki olumsuz durumlara karşı durup, bu sorunlara çözüm bulmaya çalış ırlar. Ekolojik sanatç ılar, insanların yaşadıkları yerlere nasıl müdahale ettiğini, oraları nasıl dönüştürdüğünü ve bu yerlere nasıl zarar verdiğini ortaya koymayı amaçlarlar. Sanatla bilim arasındaki bağlantıları görebildiğimi bir harekettir Ekolojik Sanat.

Arazi sanatı 1960'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkmış, 1970'lerde ise Avrupa'ya yayılmıştır. İlk Arazi Sanatç ıları'nın çoğu Amerikalı'dır. İlk yıllarda yapılan eserlerin çoğu Nevada ve California'nın çöllük bölgeleri gibi yerlerde yapılmıştır. Bu tercihlerin sebebi, buralardaki arazilerin kentlerden uzak, boş, geniş ve kolay ulaşılamayacak yerlerde olmasıdır. İlerleyen dönemlerde yapılan eserler, şehir merkezlerine doğru taşınmaya başlamıştır. Şehrin içinde hem dış mekanlarda hem de galeri içlerinde sergileme yöntemleri kullanılmıştır. Bahçeler üzerinde tarım çalışmasına benzer ağaç dikimi, toprak iyileştirmeleri, galeriyi toprakla doldurmak gibi farklı yöntemler kullanılmıştır.

Arazi Sanatı'nda, sanatç ıların kullandıkları malzemeler ortak olmakla birlikte, bütün sanatç ıların çalışmaları ortaya koyarken kullandıkları yöntemler farklı olmuştur. İlk dönemlerde geniş ölçekli ve heykel benzeri eserler yapılmıştır. Bunun dışında doğada yapılan yürüyüşlerle bırakılan izler, performanslar, doğada yapılmış enstalasyonlar gibi arazide yapılmış çalışmalar da vardır. Her zaman dışarda kalınmamış ve daha sonraları doğanın parçası olan taş, toprak gibi malzemeler galeri içine alınarak sergilenmiştir. Ulaşılamayan ya da geçmişten günümüze saklanması güç olabilecek çalışmalar yalnızca fotoğraflanarak ya da videoyla sergilenmiştir.

Arazi Sanatı'nda ortaya çıkan çalışmalar, kendi başlarına ve doğayla aralarında bir bağ kurarak var olmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları binlerce yıl doğada kalabilecek şekildedir. Bazı işlerse doğa olaylarına bağlı olarak ortaya çıkıp, tekrar şartlar yerine gelinceye kadar kaybolabilirler ya da bir yağmurla tamamen yok olabilirler. İnsan müdahalesiyle oluşup, doğanın müdahale edilemeyecek şartlarıyla birlikte var olurlar.

Arazi Sanatç ıları yaptıkları çalışmalarda kimi zaman kentleşmenin getirdiği ekolojik problemlere çözüm bulmak adına, peyzaj mimarları ve kent planlamacılarından da destek almaktadır. Sanatç ılar bu destekler sonucunda, problemlere çözüm yolu sunma aşamasına da gelirler. Bir yandan farkındalık yaratırken, diğer bir yandan doğaya faydalı çözüm önerileri sunarlar.

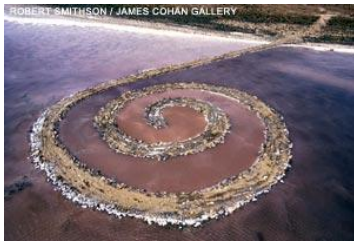
Biyo-sanat

“Tıpkı eko sanatç ıların bizi teknolojik ‘ilerleme’nin arazi açısından doğurduğu tehdit konusunda uyarmaları gibi, biyo sanatç ılar da aynı sürecin beden üzerindeki etkisi konusunda uyarıda bulunmaktadır”. Biyo sanatç ılar genetik yapıları değiştirmeye ve evrim sürecini yeniden yönlendirmeye yönelik hareketlerden rahatsızlık duyarlar. Bilimde son 25 yıldır genetik ve biyoteknolojide yaşanan gelişmeler sonrasında geline konumun sonucunda tedirginleşen sanatç ılar, bu gelişmelere yeni teknolojilerle deneyler yaparak, yeni uygulamalar önererek etik sorunları gündeme getirirler. “Biyo sanatın yaklaşımı daha önce bir fenomen olan eko sanatı takip etmektedir”. (Heartney, 2008: 169, 178)

Örnekler

Robert Smithson

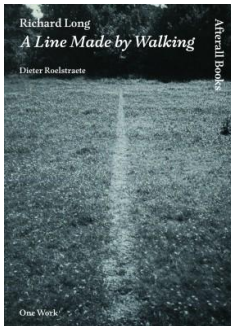
1938 yılında New Jersey’de doğan Amerikalı sanatçı Robert Smithson (1938-1973) Yeryüzü Sanatı akımının öncü temsilcilerinden biri olmuştur. Smithson, sanat hayatının son döneminde, 1970 yılında başyapıtı olan Spiral Dalgakıran çalışmasını yapmıştır. Utah eyaletindeki Salt Lake’de yapılmış bu iş, bir traktör ve iki büyük kamyon kullanılarak 6 bin 550 ton kaya ile 6 gün sürede yapılmıştır. İlk yıllarda bazalt kayalar, tuzlu gölün sayesinde pembemsi bir renge dönüşmüştür. Dalgakıran bazı dönemlerde su seviyesinin yükselip alçalmasına bağlı olarak bir görünüp, bir kaybolmuştur. Çalışma su seviyesinin düşmesi ile 2010 yılında tekrar görünür olmuştur. Endüstriyel gelişmelerin getirdiği olumsuzlukları, durumun kendisiyle birlikte kabul eden Robert Smithson, sanatı bu iki konuyu birbirine fayda sağlamada aracı olarak kullanmayı hedeflemiş ve önermiştir. Sanatçı 1973 yılında yeni çalışmasını denetlerken uçak kazasında ölmüştür.

Robert Smithson, “Spiral Jetty”

Richard Long

1945 yılında doğan İngiliz heykeltıraş ve arazi sanatçısı Richard Long (1945-) genellikle doğaya yaptığı minimal müdahalelerle çalışmalarını ortaya koymuştur. Doğada yaptığı yürüyüşleri performansa dönüştürmüş olan sanatçı, bu çalışmalarını fotoğraf olarak galerilerde sergilemiştir. Sanatçı bu yürüyüşlerde topladığı ve anı olarak biriktirdiği doğal malzemeleri de galeri ve müzelerde sergilemiştir. 1967 yılında “A line made by walking” isimli çalışma, Long’un Bristol’daki evinden St. Martin’e yaptığı bir gezide yapılmıştır. Otostopla gittiği bu gezide Wiltshire’deki bir tarlada durmuş ve tarla üzerinde ileri geri yürüyerek çizgi halinde bir bölgeyi güneşten kuruyana ve düzleşmiş şekilde görünür bir hale gelen kadar yürümeye devam etmiştir. Bu çalışmayı fotoğraflamış ve doğaya yaptığı fiziksel müdahaleyi kaydetmiştir. Bu çalışma sanatçının fiziksel varoluşunun hakkını veremese de performans olarak geniş çapta ilgi çekicidir. Sanatçının bu işi kendisinin geçicilik, görecelik ve hareketle ilgili düşüncelerini göstermiştir.

Richard Long, “A Line Made By Walking”

Alan Sonfist

Alan Sonfist 1946 yılında Amerika’da doğmuş çevreci bir sanatçıdır. Sonfist’in heykel, resim, çizim ve fotoğraf çalışmaları bulunmaktadır. Sanatçı, doğal çevrenin tarihini yansıtmak için yaptığı çalışmalarını, tarihi anıtları anımsatır şekilde şehrin içinde yapmayı önermiştir. 1965 yılında yaptığı “Zaman Manzaraları” (Time Landscape) isimli bu çalışmalarında eskiden yetişmiş fideleri, ağaçları yetiştirip, o bölgede daha önce ne çeşit bitkilerin olduğunu insanlara anımsatmak ve yitirilen şeyleri hatırlatmayı amaçlamıştır.

Alan Sonfist, "Time Landscape of New York City"

Agnes Denes

1931’de Budapeşte’de doğan Arazi Sanatçısı Agnes Denes bilim, felsefe, şiir, tarih, müzik gibi birçok alanla ilgilenmiştir. Sanatçının tanındığı ve en bilinen eseri New York’ta yaptığı ekolojik sorunlarla ilgili olan “Wheatfield – A Confrontation”dur. Aşağı Manhattan’da, 2 dönümlük bir arazi olan Battery Park Landfill’e, çelikten gökdelenlerin ortasına güzel bir altın buğday tarlası ekerek görsel bir çelişki yaratmıştır. Çalışma 1982’de 6 aylık bir süreçte tamamlanmıştır. Sanatçı oraya kamusal bir heykel tasarlamaktansa, bir buğday tarlası ekmenin kalıcı bir bilinç yaratacağı ve yanlış önceliklerimize dikkat çekeceğini düşünmüştür.

Agnes Denes, “Wheatfield – A Confrontation”

Mel Chin

Mel Chin 1951 yılında Amerika’nın Texas eyaletinde doğmuştur. Sanatçı çalışmalarında büyük ölçüde politik, kültürel ve sosyal konulardan esinlenmiştir. Hem galeri hem de doğada çalışmalar yapan sanatçı işlerinde çeşitli konuları ele almıştır. Sanatçının 1990 yılında Ekolojik Sanat kapsamında yaptığı bir çalışma “Revival Field”dir. Mel Chin, ABD tarım bakanlığında tarım uzmanı olarak çalışan Dr. Rufus Chaney ile birlikte, topraktan ağır metalleri çektiği bilinen hiper bitkiler (hyperaccumulators) bir bölgeye ekerek toprak çalışması yapmışlardır. Minnesota’da yapılmış bu çalışma 3 yıl boyunca devam etmiştir. Bu çalışma bilimsel ve kavramsal içeriğe sahip olup aynı zamanda toprağı iyileştirmeyi ve ekolojik bilinci arttırmayı amaçlamıştır.

Mel Chin, Dr. Rufus Chaney “Revival Field”

Jennifer Allora and Guillermo Calzadilla

Jennifer Allora 1974 yılında Pensilvanya’da doğmuştur. Guillermo Calzadilla da 1971 yılında Küba’da doğmuştur. İki sanatçı İtalya’da 1995’te karşılaştıklarından beri birlikte çalışmaktadırlar. İkili, 2011 yılında Venedik Bienali’nde Amerika’yı temsil etmiştir. Heykel, fotoğraf, video, ses çalışmaları yapan sanatçılar milliyet, sınır, demokrasi gibi konuların giderek küreselleşen ve tüketen toplumu yeteri kadar tarif ettiğini anlatan konularla ilgilenmektedirler. 2005 yılında yaptıkları bir video çalışmasında sanatçılar Amerika’ya dahil edilmemiş bit toprak parçası olan Vieques Adası’nı konu almışlardır. Allora ve Calzadilla ABD ordusuyla NATO güçlerinin 2003 yılına kadar burayı askeri üs olarak kullanmasına tepki olarak bu çalışmayı yapmışlardır. Buranın deniz manevraları, bombardıman denemeleri, napalm, virüs ve kimyasal silah unsurları test yeri olarak kullanılmasını protesto eden sanatçılar ada halkına destek olmuşlardır. Askeri üs kapatıldıktan sonra ada için kaygılarını diri tutan sanatçılar, yerlerinden edilen yerli halkın topraklarını geri alınamayacağını ve yapılan bombardıman denemelerinden dolayı toprağın emdiği toksik kimyasallardan yayılan tehlikeleri düşünmüşlerdir. Allora ve Calzadilla bu kaygıları yansıtmaya adına “Under Discussion” adlı video çalışmasını yapmışlardır. Videoda ters bir toplantı masasına motor takarak onu bir sandal gibi kullanan ve Vieques adası için geçici bir çare arayan çevreci bir aktivistin adanın etrafında, denizdeki gezisi izlenilmektedir. Masa adanın geleceğiyle ilgili müzakerelerden duyulan hayal kırıklığını simgelemektedir. Sadece simgesel olmayan bu toplantı masası, sanatçılara göre bu konuyu canlı tutabilir ve insanları bu konuyu tartışmaya teşvik edebilir.

Allora and Calzadilla, “Under Discussion”

Betsy Damon

Çevre Sanatçılarının öncüsü Betsy Damon şehir su yollarının temizlenmesine sanatla katkıda bulunmak için yüzen formda heykellerle geniş ölçekli sanat parkları, kamusal sanat etkinlikleri düzenlemiş ve yeryüzünde suyun farkındalığını arttırmak istemiştir. “Keepers of the Waters” (Suyun koruyucuları) adlı Betsy Damon’un kurucusu olduğu kar amacı gütmeyen kuruluş, bu konuyla ilgili çalışmalar yapanlara bilgi ve teknik destek sağlamaktadır. Sanatçı 1995’te Çin’in Chengdu şehrine yaptığı bir gezide, Fu ve Nan nehirlerini temizlemek için hazırlanmış 5 yıllık bir planla karşılaşır. Şehre nehri temizleyecek ve insanları su ile ilgili eğitecek bir su bahçesi kurmayı öneren sanatçıdan bu işi koordine etmesi istenir. 1998’de “The Living Water Garden” halka açık bir park olarak kurulur. Çin kültüründe yeniden doğuşu temsil eden balık şeklinde olan bu park ödül almıştır. Vahşi yaşama

ve bitkilere sığınmak olan bu park insanlar için de çok güzel bir alan ve 1998'den beri şehrin en popüler yeri olmuştur.

Betsy Damon, “The Living Water Garden”

CAE (Critical Art Ensemble)

5 kişilik Aktivist bir sanatçı kollektifi olan CAE 1986'da kurulmuştur. Genetik mühendisliğine eleştiriler yöneltmekte olan grup bu alanın siyasete, büyük şirketlerin karlarına bağımlı olduğunu ortaya koyan çalışmalar yaparlar. Kurucu üye Steve Kurtz ve Steve Barnes'in öğrencileriyle birlikte yaptıkları çalışmalarla başlamış olan grup sanat, eleştirel teori, teknoloji ve siyasi aktivizm konularını bir araya getirerek çalışmaya odaklanmışlardır. Kitap, grafik tasarım, video, fotoğraf gibi araçları her sanatçı kendi uzmanlık alanları dahilinde yaptıkları çalışmanın içeriğinin talebine uygun olarak kullanmışlardır. 1997'de yaptıkları “Flesh Machine” çalışması insan gelişiminin bugünkü geldiği noktanın, kapitalizmin olgunlaştığı alanın bir bölgesi olarak adlandırılan pankapitalizmdeki yeriyle ilgili bir rapordur. Çalışmanın açılışında bir performans sahnelenmiştir. Katılımcılar, bir CD'yi kullanarak BioCom şirketinin donör tarama testleri ve yaratıcı teknolojilerle ilgili bilgileri toplayabilmektedir. Eğer kişi donör tarama testini geçerse ona oradaki laboratuvarında DNA analizi ve ayrıntılı inceleme yapılması için kan örneği vermesi teklif edilir. Böylece katılımcılar kendi bedenlerinin bir meta olarak genetik piyasa ekonomisindeki potansiyel değerlerini belirleyebilirler. Burada gizli öjenik çalışmalarına gönderme yapılmaktadır.

CAE, “Flesh Machine”

Sonuç

1960'lardan başlayıp günümüze kadar devam etmiş olan Arazi Sanatı, Eko Sanat ve Biyo Sanat farklı yöntemler kullanarak kapitalist sanayileşmenin getirdiği olumsuzluklara tepki göstermişlerdir. Ekolojik sorunlar, sanatın metalaştırılması, genetik biliminin gelişmesiyle üstü kapalı şekilde insan ırkını ıslah etme çalışmaları, bu sanatçıların çalıştığı konulardan bazılarıdır. Sanatçılar arasında farklı yöntemler kullanıldığı gibi kimi zaman da farklı bakış açıları çalışmalarına yön vermiştir.

Kaynakça

İnternet kaynakları

<http://greenmuseum.org/> 12.08.12

<http://www.pbs.org/art21/artists/allora-calzadilla> 12.08.12

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page 12.08.12

<http://future-nonstop.org/c/89d8215aefd758300ff07fa852263715> 12.08.12

<http://www.art-act.fr/wen/?p=10> 12.08.12

Makaleler

Introduction to 'Environmental and Land Art': A Special Issue of Ethics, Place and Environment – Emily Brady – Institute of Geography, Univeristy of Edinburgh, Edinburgh, UK

Kitap

Heartney, Eleanor (2008) Sanat ve Bugün, İstanbul: Akbank Yay.

Antmen, Ahu (2008) 20. Yy Batı Sanatında Akımlar, İstanbul: Sel Yay.

Sürelî Yayınlar

Tempo Dergis, Ek: Çağdaş Sanat